

14. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Лельк Л.И. Особенности становления и функционирования малого предпринимательства и его влияние на развитие национальной экономики

Рассмотрены особенности становления и функционирования субъектов отечественного малого предпринимательства в целом и в отдельных отраслях национальной экономики по видам экономической деятельности и по формам собственности в докризисный, кризисный и посткризисный периоды. Раскрыта отраслевая структура производства малых предприятий и представлено распределение объемов производства продукции (работ и услуг) по основным видам экономической деятельности на малых предприятиях. Также исследовано состояние занятости населения в сфере малого предпринимательства, определен уровень безработицы и представлена его динамика.

Проанализировано влияние малого предпринимательства на развитие национальной экономики и ее основных отраслей.

Ключевые слова: малое предпринимательство, структура производства, отрасли экономики, национальная экономика, формы собственности, виды экономической деятельности, занятость населения, уровень безработицы.

Lelyk L.I. Some Features of Formation and Functioning of Small Domestic Business and its Influence on the Development of the National Economy

Some features of formation and functioning of small domestic businesses in general and in specific sectors of the national economy according to economic activity and ownership in pre-crisis, crisis and post-crisis periods are considered. Branch structure of small enterprises is revealed; the allocation of goods production (works and services) for the main economic activities in small enterprises is represented. The state of employment in small business is explored, the level of unemployment is determined, its dynamics is described. The impact of small business on the development of the national economy and its major branches is analysed.

Key words: small business, production structure, economy branches, the national economy, ownership forms, types of economic activity, employment, unemployment rate.

УДК 332.01

Аспір. О.І. Мацьків¹ – ІРД НАН України

АНАЛІЗ КЛАСИЧНИХ ТЕОРІЙ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО МЕТРОПОЛІЙНІ ПРОЦЕСИ

Проаналізовано класичні теорії регіональної економіки в контексті генезису наукових підходів, які передували безпосередньому дослідженню метрополійних процесів. Охарактеризовано основні положення теорій, описано їх переваги, недоліки та можливості застосування для розуміння метрополійних процесів. Виокремлено основні чинники просторового розвитку, що покладені в основу розглянутих теорій з позиції використання їх для розкриття потенціалу метрополійних процесів. Систематизовано теоретичні підходи за генезисом для розкриття положень метрополійної теорії.

Ключові слова: метрополія, теорія, концепція, регіональний розвиток, розміщення, місто, центр, полюс, ріст, нововведення, галузь.

Постановка проблеми. Провідні країни світу змінюють акценти економічної політики – пріоритетного значення набуває міський (локальний) рівень. З огляду на це, актуалізувались дослідження метрополій. Метрополії можна вважати ключовими локомотивами економічного зростання регіонів. До метрополій мігрує населення і капітал; вони – своєрідні матриці урбанізації. Внаслідок територіальної економічної концентрації та економії від масштабу метрополії характеризуються значним просторовим впливом, стали центрами розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових напрацювань класиків регіональної економіки висвітлено у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених: О.С. Бавико, Л.С. Валінурової, Ю.А. Гаджиева, А.Г. Гусейнова, В.І. Добренкова, О.Б. Жихор, Т.А. Лех та ін. Проте на сьогодні у регіональній економіці недостатньо вивченим залишається ідейний спадок класичних теорій регіональної економіки крізь призму дослідження метрополійних процесів.

Метою роботи є огляд основних ідей класиків регіональної економіки крізь призму сучасних уявлень про метрополійні процеси.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на основні постулати класиків регіональних досліджень, науковці напрацювали різні варіанти поділу теорій та напрямки. Проте класифікація деяких теорій є умовною, не охоплює єдиною логікою всього спектра явищ і процесів. Відповідно до такого дискурсу, систематизовано напрямки і модифіковано класифікацію найпоширеніших теорій регіональної економіки (табл.). Через призму запропонованої класифікації зроблено огляд тих засадничих положень класичних теорій регіонального розвитку, в яких безпосередньо не розглядалися метрополії й метрополійні процеси, але які містять комплекс ідей, що поглиблюють розуміння генезису цих процесів.

Засадничі положення класичних теорій регіонального розвитку опосередковано розкривають і поглиблюють розуміння генезису метрополійних процесів. У дослідженні метрополійних процесів одним із ключових є питання, яке стосується фактора розміщення: які фактори та механізми сприяли становленню та домінуванню метрополій над іншими просторовими утвореннями? Ґрунтовно цього питання торкалися такі класики наукової думки з регіональної економіки, як Й.Г. фон Тюнен, В. Лаунхард, А. Вебер, В. Кристаллер, Т. Паландер, А. Льюїс, У. Айзард. Їхні напрацювання навіть об'єднано в напрямок під назвою "Теорії розміщення".

У "Теорії сільськогосподарського штандорту" Й. Тюнена розглянуто місто-центр як домінуюче структурне утворення в просторовому вимірі на певній території, яке виготовляє промислові товари і постачає на прилеглу територію (аграрний придаток центру); є єдиним ринком збуту сільськогосподарської продукції, виготовленої периферією. Ця теорія дає розуміння перебігу метрополійних процесів, взаємозв'язків між метрополією та її метрополійним ареалом, базових принципів і закономірностей розвитку й організації економічного простору. Зокрема, домінування міста-центру на певній території, яка є його метрополійним ареалом, виявляється в переважанні видів економічної діяльності з вищим рівнем доданої вартості в структурі економічної системи метрополії порівняно з периферією (в часи Й. Тюнена це був вторинний сектор, на цей час четвертинний і п'ятеринний сектори). Усталені економічні зв'язки між центром і прилеглою територією знаходять вияв в обміні товарами, послугами робочою силою і т. ін. (у теорії Й. Тюнена – це рух сільськогосподарської продукції та промислових товарів).

Тюнен Й. встановив, що чим вища продуктивність сільськогосподарського виробництва, тим ближче до міста-центру воно мало б розмішуватись. Принцип ефективності просторово-виробничої та розподільчої самоорганізації знайшов у подальшому своє продовження в розгортанні метрополійних проце-

¹ Наук. керівник: ст. наук. співроб. М.І. Мельник, д-р екон. наук

сів. Відбувається концентрація у містах-метрополіях головних офісів корпорацій, банків, страхових компаній, сервісних організацій з надання високоінтелектуальних послуг тощо.

Табл. Генезис теоретичних підходів дослідження регіональної економіки з погляду концептуалізації метрополійної теорії

Назва теорії	Автор, рік	Внесок
Теорії розміщення	Й. Тюнен (1826 р.)	підняв питання просторового розміщення територіальних соціально-економічних систем
	В. Лаунхардт (1882 р.)	дослідив оптимальне розміщення окремого промислового підприємства
	А. Вебер (1909 р.)	сформулював першу цілісну класичну теорію розміщення промислового виробництва
	В. Кристаллер (1933 р.)	доповнив класичну теорію розміщення положенням про функції та позиціонування системи населених пунктів
	Т. Паландер (1935 р.)	здійснив перехід від розгляду ізольованого промислового підприємства до аналізу взаємопов'язаних підприємств
	А. Льош (1940 р.)	побудував загальну теорію розміщення фірми
Теорії розвитку	У. Айзард (1956 р.)	спробував зв'язати єдиною теорією і методами локаційні та регіональні проблеми економіки
	Т. Хагерстранда (1953 р.)	визначив механізми поширення економічного зростання на периферійні території
	Ф. Перру (1961 р.)	описав процес ланцюгової передачі економічного зростання, зумовленого домінуванням суб'єктів господарювання
	Ж. Будвіль (1966 р.)	сполучив галузі-мотори економічного зростання із просторовим аспектом їх вираження – містом-центром – і розглянув їх як взаємопов'язані і взаємозалежні
	Д. Фрідманн (1966 р.)	описав стадії формування центрів зростання
Теорії просторової організації міст	Х. Річардсон (1973 р.)	показав, що основним фактором зростання є концентрація виробничої діяльності в тих містах, які є великими промисловими центрами
	Е. Берджес 1923 р.	зонував міське середовище і визначив чинники, що впливають на його розвиток
	Х. Хойт 1939 р.	запропонував досконалішу, клиноподібну модель зонування міського простору
	К. Гаррісон та Е. Ульман (1945 р.)	визначили існування багатьох ділових центрів у міському середовищі та відмежованих кластерів економічної активності
	Г. Лаппо (1983 р.)	розвинув ідею каркасної організації системи розселення

Джерело: склав автор за [1, с. 125; 2-4].

Можна зробити висновок, що хоч і відбулась заміна потоків примітивно-промислових та сільськогосподарських товарів на фінансові та інформаційні, проте принцип залишається тим же, який свого часу визначив Й. Тюнен: ключовим аспектом розвитку простору є ефективність самоорганізації економічної системи. Головний внесок В. Лаунхарда полягає в тому, що він першим звернув увагу на проблему оптимального розміщення промислового підприємства і описав метод знаходження оптимального пункту його розміщення з урахуванням розміщення джерел сировини і ринків збуту продукції, названий "локаційним трикутником" [5, с. 13]. Оптимальне розміщення, за його розрахунками, залежить від величини транспортних витрат, які визначались з огляду на вагу

кожного із факторів, задіяних у виробничому циклі (руди, вугілля, металу) та відстані, на яку необхідно транспортувати.

Наступний крок концептуального значення для розвитку теорії регіональної економіки зробив німецький економіст А. Вебер у роботі "Теорія розміщення промисловості". Він здійснив детальну класифікацію факторів розміщення за їхнім впливом, ступенем спільності і виявом. Шляхом відсіювання елементів виробничих витрат, які не залежать від місця розташування, він залишив три складові, що впливають на розміщення промисловості – транспортну, робочу і агломераційну складову. Підприємства розміщуються в центрах скупчення інших промислових підприємств, що призводить до скорочення витрат на створення деякої виробничої інфраструктури (транспортних шляхів, енергетичного господарства, комунальних об'єктів, тощо) [5, с. 14].

До внеску А. Вебера, з погляду сучасного бачення метрополійних процесів, можна віднести: вироблення першої багатофакторної кількісної теорії розміщення промислового підприємства, що спиралась на методи кількісного аналізу; розширення переліку досліджених факторів розміщення; перенесення уваги від мінімізації транспортних витрат до мінімізації загальних виробничих витрат; і, найголовніше, – визначення місця для агломерації виробництва, в межах якого буде діяти агломераційний ефект з огляду на транспортні витрати різних виробництв. Визначення факторів, які сприяють оптимальному розміщенню промислових підприємств, дає змогу зрозуміти, де і чому розміщувалися агломерації – у місцях притягання і концентрації промислового, робочого, інноваційного та інших потенціалів.

Паландер Т. у синтезованій теорії розміщення розробив економічні методи для аналізу впливу факторів розміщення на ринки. Об'єктом уваги були не тільки впливи виробничих факторів, але й ринкових [5, с. 18]. Він здійснив перехід від розгляду окремого й ізольованого промислового підприємства до аналізу взаємопов'язаних підприємств. Аналізуючи ринкову конкуренцію підприємств, Т. Паландер прийшов до розуміння того, що ключовим фактором розміщення є не стільки мінімізація витрат, скільки максимізація доходів і прибутків.

Предметом вивчення теорії розміщення населених пунктів (центральных міст) В. Кристаллера було саме місто та його місце в системі розселення. Він описав суть поняття центральності. Вона полягає в тому, що центральні місця мають свої зони збуту та обслуговування. Різна функціональна спрямованість зумовлює формування ієрархічної структури з концентрацією послуг вищого рівня у поселеннях із вищим ієрархічним статусом та подальшим їх поширенням у зони збуту і обслуговування [6, с. 285].

Деякі його підходи – щодо оцінки наявності та стану реалізації певних функцій-індикаторів – досі зберігають актуальність для дослідження метрополійних процесів. Ці функції відносять до сфери послуг і включають: організаційно-управлінську, економічну, інноваційно-креативну, інформаційно-маркетингову, культурну, транспортно-логістичну, соціально-демографічну. Його теорію можна вважати однією з перших, яка безпосередньо досліджувала метрополії, позаяк визначені ним фокусні центральні місця, фактично, є метрополіями в їх сучасному розумінні.

Льош А. у праці "Просторова організація господарства" поглибив теорію центральних місць В. Кристаллера, розширивши склад факторів та умов, розглянутих при розміщенні підприємств (податки, ринкові ефекти тощо). Доповнювальни Т. Паландера, він стверджував, що у конкурентній боротьбі фірма не тільки прагне до максимізації прибутків, але і до недопущення інших фірм на свій ринок. Основою утворення метрополійних ареалів з позиції А. Льоша можна розглядати зони збуту товарів і послуг, які пропонують незалежні виробники. Його модель – це модель територіальної самоорганізації суспільства та його економічного життя.

Айзард У. у книзі "Розміщення виробництва і економіка ефективного використання простору" зауважив, що напрацювання попередніх науковців базуються на позиціях "часткової рівноваги" із лінійними функціями транспортних витрат та кривих попиту [5, с. 43]. Таким чином одні виробничі витрати можуть замінити інші й оптимальне місцезнаходження буде залежати від об'ємів виробництва. Він розширив число факторів і поділив їх на три групи [5, с. 44]:

- 1) Транспортні, які залежать від відстані;
- 2) Витрати на оплату праці та інші витрати, які не залежать від відстані;
- 3) Економія на агломерації, яка не залежить від розміщення підприємства.

Із цих груп факторів на розміщення підприємства безпосередньо впливає тільки перша, а постійне зниження транспортних витрат у загальних витратах зумовили деактуалізацію класичних теорій розміщення. На відміну від традиційних досліджень із розміщення, У. Айзард на передній план висунув аналіз територіальних структур та їх окремих елементів і зв'язків між цими елементами.

Наукові ідеї, описані в "Теоріях розміщення", зосереджувалися на визначенні оптимального місця розташування (розміщення сільськогосподарського виробництва, промислового підприємства, галузі, міста тощо). З відповідного погляду розглядалися чинники розташування. Такий підхід розкривав тільки одну, хоч і важливу сторону просторового розвитку – первинні фактори та механізми, які сприяли становленню та домінуванню метрополії над іншими просторовими урбаністичними утвореннями. Важливим компонентом, що вимагає тлумачення, є взаємодія та взаємовплив метрополії з її метрополійним простором.

Для розуміння взаємовпливу метрополії з метрополійним простором цінними є напрацювання Т. Хагерстранда, Ф. Перру, Ж. Будвіля, Д. Фрідмана, Х. Річардсона, що поклали початок напрямку "теорії зростання". Зокрема, в теорії дифузії нововведень Т. Хагерстранда досліджено передумови просторового розвитку в контексті продукування та поширення інновацій, зокрема периферійних територій. З його теорії випливає, що переважна більшість інновацій з'являється у великих містах у зв'язку з наявністю там сприятливого середовища (висококваліфіковані кадри, високий рівень освіти і культури, висока інформаційна контактність середовища та фінансова база). Згодом відбувається поширення нововведень на периферійні території впродовж чотирьох стадій. На першій стадії виникає контраст між центром і периферійними територіями; на другій – у дію вступають потужні відцентрові сили, поступово скорочуються різкі регіональні контрасти; на третій – активізація розвитку; на четвертій – відбувається загальне насичення [7].

Хагерстанд Т. також виокремив 4 типи галузей, які сприяють виникненню і поширенню нововведень. Динамічна – це галузь, що швидко перелаштовується, відповідаючи на коливання кон'юнктури; пропульсивна – вагомо впливає на пов'язані з нею галузі через попит та пропозицію; ключова – перебуває на вершині великої кількості постачальників, яких вона, фактично, контролює; лідируюча – нова галузь, яка вирізняється високим рівнем технологічності, здатна генерувати інновації і передавати їх вплив на периферію [5, с. 59].

Ідеї Т. Хагерстанда для дослідження метрополійних процесів є важливими в контексті: по-перше, виокремлення галузей генерування економічного зростання і дифузії інновацій; по-друге, визначення механізму впливу згаданих чотирьох типів галузей на суміжні галузі, постачальників та в просторовому аспекті, їх делімітації – що розкриває визначальну роль метрополій у питаннях просторового розвитку; по-третє, висвітлення напрямків поширення інновацій, які можна звести до наступних: від центрів найвищого ієрархічного порядку (міст-метрополій) до нижчого рівня – зон безпосереднього впливу метрополій (периферійних територій).

Теорія "полюсів розвитку" і "центрів росту" Ф. Перру описує ланцюговий характер виникнення та поширення регіонального зростання. Він, на його думку, зумовлений нерівністю економічних суб'єктів, і, як наслідок, існуванням домінуючих і підпорядкованих господарських одиниць. Домінуюча економічна одиниця має змогу використовувати економічний примус, який можна розглядати як певне економічне благо. Навколо неї формується сприятливе середовище для розвитку; утворюється потужний "ефект залучення", завдяки якому відбувається концентрація нових підприємств та формується "ефект агломерації", що об'єднує взаємодоповнювальні види діяльності в єдине ціле [8].

Таким чином, процес поширення економічного зростання розпочинається в певних просторових центрах – місця концентрації найдинамічніших галузей-моторів промисловості. Останні, об'єднуючи домінантні одиниці, мають потужний маніпулятивний ефект, здатні модифікувати економічну структуру метрополійного простору. Поряд з цим економічні суб'єкти, що входять до відповідного поляризованого простору, відчувають на собі як стимулювальні, так і дестимулювальні впливи.

"Полнос зростання" (метрополія) за Ф. Перру має охоплювати: 1) галузь-мотор, що характеризується швидким зростанням і генерацією значної кількості нововведень; 2) інші галузі, що пов'язані з галуззю-мотором через систему відносин типу "витрати-випуск"; 3) агломераційний ефект [3]. Метрополія є місцем кінцевої перероблення продукції, виготовленої в метрополійному просторі, є центром включення метрополійного простору до ринків вищих ієрархічних рівнів (з регіонального в державний або глобальний).

Будвіль Ж. у теорії "полюсів розвитку" і "центрів росту" обґрунтував ідею, що гомогенний простір у процесі розвитку поляризується. Якщо Хагерстанд та Перру концентрувалися на функціональній складовій економічного зростання – виокремленні та характеристичі галузей, що його забезпечують, то Будвіль функціональну складову доповнив географічною і здійснив пряму прив'язку галузевих характеристик до їх просторової інтерпретації (міста).

Регіональний центр, що містить відповідні новаційні галузі, стає ключем регіонального розвитку і забезпечує еволюцію просторової структури. Він самостійно розвивається, підкорює, здійснює управління та забезпечує подальший розвиток економічної діяльності у всій зоні свого впливу. Така тенденція зумовлена агломерацією економічної активності. Іншими словами, автономний ріст властивий тільки верхнім ієрархічним рівням центральних місць (метрополіям), тоді як ріст низових територіальних структур визначається механізмами дифузії нововведень від регіонального центру [7]. Істотним кроком, який зробив Ж. Будвіль, було те, що він у своїй теорії сполучив галузі-мотори економічного зростання із просторовим аспектом їх вираження – містом-центром і розглядав їх як взаємопов'язані і взаємозалежні складові.

Фрідман Д. у теорії "центр-периферія" визначив, що економічне зростання концентрується в містах. Відповідно до цього твердження він виділив чотири стадії формування центрів зростання. Перша стадія характеризується існуванням локальних центрів, котрі мало впливають на навколишні території. На другій стадії серед локальних центрів починає виокремлюватись найпотужніший центр, який набуває рис полюсу зростання – його вплив поступово поширюється на периферію. На третій стадії починається розвиток кількох менших центрів, що зумовлює формування поліцентричної структури. На четвертій стадії відбувається тісне економічне сполучення урбаністичних центрів нижчого рангу і основного центру в структуру з потужною периферією [9, с. 164].

На перших етапах центр поширює свій вплив тільки на близько розташовану периферію. Вона щільно з ним пов'язана і отримує від нього імпульси розвитку. На думку Д. Фрідмана, рушійною силою, що лежить в основі "центр-периферійних" відносин, є постійний перебіг трансформаційних процесів у центральному місті та генерування і дифузія нововведень у напрямку периферії.

Теорія міської агломерації Х. Річардсона ґрунтується на твердженні про те, що основним фактором економічного зростання є концентрація виробничої діяльності в містах, які є великими промисловими центрами. На його думку, саме регіональна агломераційна економія відіграє ключову роль. Це стимулює технічний прогрес і зростання продуктивності праці, впливає на процеси розміщення підприємств [10].

У теорії Х. Річардсона фактори економічного зростання розглянуто через призму взаємозв'язку з ефектом агломерації та перевагами локалізації. Загалом локалізація є результатом накладання необхідності в мінімізації виробничих витрат за низької мобільності природних ресурсів та потреби залучення мобільних ресурсів з периферійних територій [3].

У "Теоріях зростання" економічний простір описано як подобу "силового поля" із певними полюсами. Їх формування забезпечується наявністю галузі або сукупності галузей, які відповідають таким критеріям: швидкий ріст, підвищена інноваційність, значна кількість підпорядкованих контрагентів. Кожний полюс має свій, властивий тільки йому, простір, на який поширюється його вплив. Межі цього впливу обумовлені зонами впливу інших, подібних йому полюсів. До них спрямовуються виробничі фактори внаслідок найефективнішого їх використання.

Сформувалося розуміння, що відповідними полюсами або центрами регіонального розвитку є міста, що концентрують сукупність підприємств лідируючих галузей. Верхнім ієрархічним рівням центральних місць (метрополіям) властивий автономний ріст; від них залежить ріст низових територіальних структур, що визначається механізмами дифузії нововведень. В епіцентрі "теорії просторової організації міст і місць" стоїть дослідження структурних змін середовища. До класиків наукової думки цього напрямку можна віднести Е. Берджеса, Х. Хойта, К. Харрісона, Е. Ульмана, Г. Лаппо.

Берджес Е. був представником соціально-економічного напрямку дослідження міста. Він сконцентрувався на аналізі соціального розподілу міського середовища. Кільцеву модель міста Е. Берджеса можна вважати відповідником кільцевої моделі розміщення сільського господарства Й. Тюнена, застосованої в масштабах міста. Основним чинником впливу на розвиток міста на той час була промисловість. Її обслуговування потребує значних людських ресурсів – цим самим вона позначається на розселенні. Внаслідок проведеного аналізу міста Чикаго, Е. Берджес описав ідею формування концентричних зон, де кожне коло позначає певний спосіб використання землі.

Згідно з його теорією центром міста є діловий район, в якому сконцентрована ділова активність. Центральний район оточений перехідною зоною, в якій сконцентрована промислова та інша комерційна активність. Далі – житлові квартали для промислової зони. В кожній наступній зоні міста проживають люди із дедалі вищим соціально-економічним статусом. Концентричні кола формуються внаслідок відмінності в сумі орендних платежів. Відзначається залежність між рівнем життя і відстанню від центрального ділового району.

Заслугою Е. Берджеса у контексті становлення метрополійних теорій є те, що він підняв питання морфології великого міста та сформулював загальні принципи його розвитку із врахуванням міських соціальних процесів.

Секторальна модель міста Х. Хойта з'явилась як модифікація концентричної. Він визначив, що основним чинником, який визначає функціональне зонування міста, є фактор структури транспортної системи. Згідно з секторною моделлю міста функціональні зони поширюються від центрального ділового району вздовж автомагістралей, залізничних доріг та інших транспортних артерій. Таким чином, на його думку, міста складаються з клиноподібних секторів, а не з концентричних кіл, як у моделі Е. Берджеса. Деякі сектори зайняті промисловими підприємствами і поруч розташованими житловими кварталами, заселеними переважно робітниками цих підприємств. Інші лінійні сектори представляли в основному житлові квартали середнього класу з відповідною концентрацією сфери послуг.

Багатоядерна модель міста Харрісона-Ульмана описала процес утворення центрів ділової активності за межами центрального ділового району. Нові центри можуть формуватися під впливом промислової, транспортної чи іншої концентрації ділової активності. Навколо нових центрів розвивається житлова забудова та пов'язана із нею обслуговувальна діяльність.

Харріс К. і Ульман Е. стверджували, що великі міста не зростали як одноядерні, а розвивали багато ядер, кожне з яких функціонувало як точка росту.

Причиною цього, на їхню думку, є те, що деякі промислові види діяльності вимагають хорошої транспортної доступності (портів, залізничних станцій і т. ін.), щоб знизити транспортні витрати. Інші види діяльності перебувають у зв'язку із взаємною вигодою (університети, книжкові магазини і кафе, і т. ін.), утворюючи своєрідні кластери.

Лаппо Г. розвинув і аргументував концепцію каркасної організації системи розселення. Він виокремив опорний каркас як мережу найзначніших поселень певної території і транспортних комунікацій, що їх визначають. Г. Лаппо виділив три чинники, які зумовлюють формування каркасної системи розселення: ефект агломерації; ефект магістралізації; композиційний ефект. Ефект агломерації сприяє формуванню широкого спектра економічних зв'язків, що пов'язують між собою виробників. Ефект магістралізації сприяє оптимізації транспортних витрат і, загалом, підвищує ефективність функціонування виробництва. Композиційний ефект проявляється в економічному зближенні центрів, і, як наслідок, скороченні обсягів транспортних перевезень.

Висновки. Розглянуто теорії класиків регіональних досліджень, які, доповнюючи один одного, описували ті чи інші особливості просторового розміщення компонентів економічної системи. Кожний із них розробив і запропонував різні моделі, спрямовані на пояснення функціональної організації економічного простору міста. На цей час більшість моделей втратили свою значимість. Проте ідеї, погляди, думки згаданих авторів сформували базу для розуміння регіональних процесів, стали підґрунтям для появи метрополійних теорій.

Література

1. Гусейнов А.Г. Основные направления развития и подходы в теории региональной экономики в развитых западных странах / А.Г. Гусейнов // *Фундаментальные исследования* : науч. журнал. – Пенза, 2014. – Вып. 8. – 272 с.
2. Божидарнік Н. Регіональна асиметрія в Європейському Союзі та механізми її регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 – "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / Н.В. Божидарнік; КНЕУ ім. В. Гетьмана. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 19 с.
3. Гаджиев Ю.А. Неоклассические и кумулятивные теории регионального экономического роста и развития // *Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета* : сб. науч. тр. – Сыктывкар. – 2008. – Вып. 1. – 130 с.
4. Добренков В.И. Теория концентрических зон. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://society.polbu.ru/dobrenkov_histosociology/ch78_all.html.
5. Валинурова Л.С. Теории пространственной и региональной экономики : учебн.-метод. пособ. для подготовки магистров по направлению "Экономика" / Л.С. Валинурова, О.Б. Казакова, Л.Г. Ахтариева. – Уфа : Изд-во БАГСУ, 2012. – 98 с.
6. Жихор О.Б. Теоретичні основи формування інноваційної політики розвитку регіонів / О.Б. Жихор // *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вып. 18.7. – 308 с.
7. Бавико О.С. Теоретико-методологічні основи розвитку регіонального економічного простору / О.С. Бавико. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1140>.
8. Глух Н.А. Институционально-социологическая традиция во Франции / Н.А. Глух, Ф. Перру. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=/in/perroux/lectures/perroux_11.txt&name=perroux&img=lectures_small.gif.
9. Пономаренко Г.Н. Сравнительная характеристика теорий регионального развития / Г.Н. Пономаренко // *Экономический вестник Ростовского государственного университета* : сб. науч. тр. – Ростов на Дону : Изд-во РГУ. – 2012. – Вып. 1. – 200 с.

10. Лех Т.А. Полноса экономического развития / Т.А. Лех. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.rusnauka.com/26_NTP_2014/Economics/14_176454.doc.htm.

Мацкив О.И. Анализ классических теорий региональной экономики сквозь призму современных представлений о метрополитанских процессах

Проанализированы классические теории региональной экономики в контексте генезиса научных подходов, которые предшествовали непосредственному исследованию метрополитанских процессов. Охарактеризованы основные положения теорий, описаны их преимущества, недостатки и возможности применения для понимания метрополитанских процессов. Выделены основные факторы пространственного развития, которые положены в основу рассмотренных теорий с позиции использования их для раскрытия потенциала метрополитанских процессов.

Ключевые слова: метрополия, теория, концепция, региональное развитие, размещение, город, центр, полюс, рост, нововведения, отрасль.

Matskiv O.I. The Review of the Main Ideas of Regional Economy Classical Scholars in Terms of Modern Ideas about Metropolitan Processes

Some classical theories of regional economy in the context of genesis of theoretical approaches preceding the direct examination of metropolitan processes are analysed. Some main issues of the theories are characterised; their virtues, disadvantages and applicability in the context of the research of the metropolitan processes are described. The basic factors of spatial development, underlying theories from the standpoint of their application to the study of metropolitan processes, are determined. Furthermore, the genesis of theoretical approaches of the research of the regional economy in terms of the conceptualization metropolitan theory is systematized.

Key words: metropolis, theory, concept, regional development, location, city, center, pole, growth, innovation, industry.

УДК 351.72

Студ. В.М. Натиняк – Львівський ДУ внутрішніх справ;
доц. Г.А. Лех, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СТАН І ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Визначено мету та проблемність дослідження теми. Проаналізовано літературні джерела щодо тематики цього дослідження. Визначено зміст найважливіших проблем розвитку банківської системи України для всебічного аналізу сформованого положення і пошуку шляхів її вдосконалення. Розглянуто сутність та особливості розвитку банківської системи України на сучасному етапі. Визначено роль і місце банківської системи в розвитку економіки. Оцінено основні показники діяльності банків. Досліджено вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на функціонування банківської системи. Запропоновано основні шляхи вдосконалення механізму функціонування банківської системи в Україні.

Ключові слова: банк, банківська система, механізм функціонування, облікова ставка.

Постановка проблеми. Функціонування ринкової економіки, що базується на приватному інтересі, не завжди приводить до позитивних результатів. Воно може супроводжуватися такими небажаними явищами, як інфляція, зростання безробіття, зниження обсягів національного виробництва тощо. У цих умовах роль уряду як виразника суспільних інтересів полягає в здійсненні макроекономічної політики, спрямованої на подолання цих негативних явищ та забезпечення стабільного розвитку економіки, високого рівня зайнятості, стримування інфляції, підвищення суспільного добробуту. Одним з важливих еле-